

3

การจัดการขยะและสารพิษ: ขึ้นแท่นวาระแห่งชาติ?

<http://image.bangkokbiznews.com/media/images/size5/2014/03/21/abffakk5eabbkge7iaaa.jpg>

ไฟไหม้บ่อขยะที่แพรกษาครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2557 ควันพิษจากเหตุไฟไหม้บ่อขยะซึ่งมีกลิ่นเหม็นฉุน ได้ลอยปกคลุมพื้นที่โดยรอบซึ่งเป็นเขตชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยจำนวนมากและแผ่กระจายเป็นระยะทางไกลไปยังเขตอื่นๆ ของจังหวัดสมุทรปราการ และกรุงเทพฯ จนทางการต้องอพยพประชาชนกว่าพันครอบครัวออกจากพื้นที่ และประกาศเป็นพื้นที่ภัยพิบัติฉุกเฉิน¹ รวมทั้งระดมพนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่บรรเทาสาธารณภัย และอาสาสมัครจำนวนมาก เข้าดับไฟ ใช้เวลาถึง 8 วันกว่าจะควบคุมเพลิงได้ และในเวลาอีกไม่นานก็เกิดเหตุไฟไหม้บ่อขยะแห่งเดิมซ้ำขึ้นอีกถึง 2 ครั้ง จนสร้างความวิตกกังวลให้กับประชาชนที่อาศัยในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งเกิดคำถามต่อภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชนถึงแนวทางในการจัดการขยะที่ยั่งยืนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

เหตุการณ์ไฟไหม้ที่แพรกษาเป็นไฟไหม้บ่อขยะครั้งใหญ่ที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากภาพถ่ายดาวเทียมของสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTDA) โดยกลุ่มควันได้ลอยปกคลุมพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และบางเขตของกรุงเทพฯ โดยแนวควันไฟพุ่งไปทางทิศเหนือเป็นทางยาวประมาณ 20 กิโลเมตร จนทางการได้ประกาศให้บริเวณรัศมี 1 กิโลเมตรรอบบ่อขยะเป็นเขตภัยพิบัติ² มีผู้ป่วยกว่าพันรายเข้ารับการรักษาอาการแสบจมูก แสบคอ แสบตา และผู้ป่วยบางรายมีอาการหนัก กรมควบคุมมลพิษ

ได้ทำการตรวจกลุ่มควัน พบว่ามีสารพิษหลายชนิดในปริมาณที่สูงเกินค่ามาตรฐาน เช่น ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ คาร์บอนไดออกไซด์ ฟอรัมาลดีไฮด์ คาร์บอนมอนอกไซด์ ไดออกซิน (สารก่อมะเร็ง) และสารอินทรีย์ระเหยง่าย (VOC) โดยสารพิษดังกล่าวหากได้รับในปริมาณเข้มข้นสูง อาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้³ นอกจากนี้ สารพิษจากการเผาไหม้ที่ถูกชะลงไปกับน้ำดับเพลิง ทำให้น้ำชะขยะเดิมที่มีในบ่อสกปรกมากขึ้น หากไม่ได้รับการบำบัดอย่างถูกวิธี ก็จะเป็นแหล่งน้ำสาธารณะหรือน้ำใต้ดิน ส่งผลให้เกิดปัญหามลพิษทางน้ำตามมาอีก⁴

เหตุการณ์ไฟไหม้บ่อขยะที่แพรक्षाได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งด้านสุขภาพอนามัยและสุขภาพจิต รวมถึงก่อความเสียหายแก่กิจการที่อยู่โดยรอบ จนเกิดการรวมตัวของชาวบ้านราว 2,000 คน ร่วมกันฟ้องดำเนินคดีทั้งทางแพ่งและทางปกครองแก่เจ้าของที่ดินบ่อขยะ ผู้ประกอบกิจการคัดแยกฝังกลบบ่อขยะ รวมทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง และเรียกร้องให้มีการปิดบ่อขยะแห่งนี้⁵ ตลอดจนเร่งฟื้นฟูระบบนิเวศบริเวณบ่อขยะให้กลับมามีสภาพตามปกติ กรณีดังกล่าวเปรียบเสมือนการจุดประกายให้ชุมชนทั่วประเทศตื่นตัวและหันกลับมามองถึงปัญหาการจัดการขยะของตนและกดดันผู้รับผิดชอบให้ปรับปรุงแก้ไขการจัดการขยะให้ดีขึ้น เนื่องจากในปี 2557 มีปัญหาไฟไหม้บ่อขยะขึ้นถึง 15 กรณีทั่วทุกภาคของประเทศ โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคกลาง

ขยะสะสมของไทยสูงเท่าตึกใบหยกกว่าหนึ่งร้อยตึก

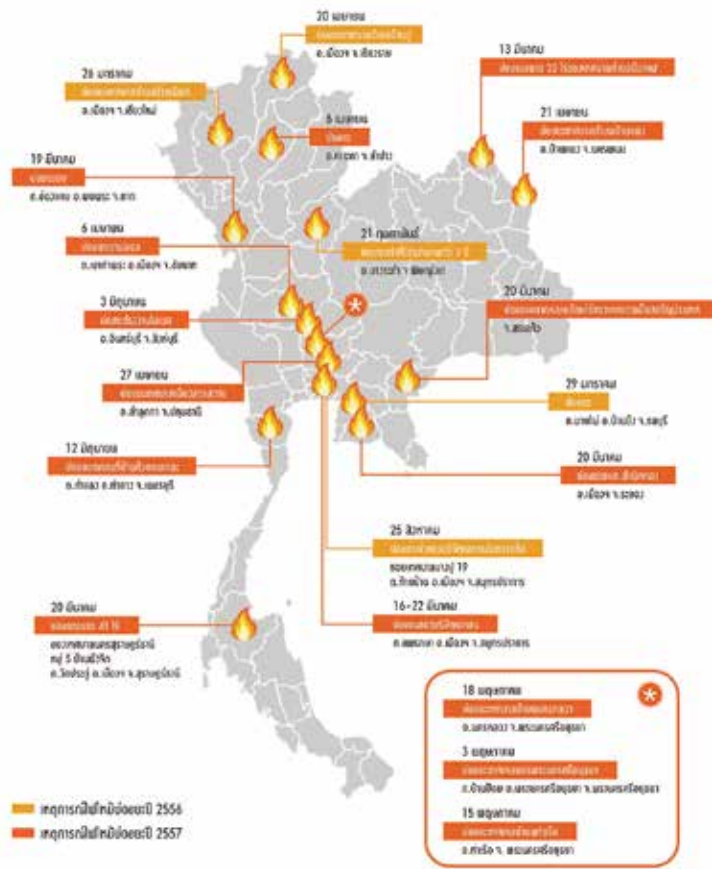
ปี 2556 กรมควบคุมมลพิษ ได้สำรวจปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศพบว่า ปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศมีจำนวนรวมถึง 27 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 2 ล้านตัน โดยขยะมูลฝอยดังกล่าวได้รับการกำจัดแบบถูกต้องเพียงร้อยละ 27 และถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่เพียงร้อยละ 19 ขณะที่เหลือได้รับการกำจัดแบบไม่ถูกต้องถึงร้อยละ 26 และไม่ได้รับการเก็บขนทำให้ตกค้างในพื้นที่ร้อยละ 28 ปัจจุบันทั่วประเทศมีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยทั้งหมด 2,490 แห่ง เป็นสถานที่ซึ่งมีการกำจัดขยะมูลฝอยแบบถูกต้องเพียง 466 แห่ง (ร้อยละ 19) และมีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยแบบไม่ถูกต้อง เช่น การเทกองกลางแจ้งและการเผาในที่โล่งถึง 2,024 แห่ง (ร้อยละ 81) ทำให้เกิดปริมาณขยะมูลฝอยสะสมตกค้างเพิ่มขึ้นสูง โดยปริมาณขยะมูลฝอยสะสมทั้งประเทศมีจำนวนสูงถึง 19.9 ล้านตัน เทียบเท่ากับตึกใบหยก 2 จำนวน 103 ตึกเรียงต่อกัน⁶ ส่วนหนึ่งเป็นขยะอุตสาหกรรมที่ถูกนำมาทิ้งปะปนกับขยะเทศบาลซึ่งเป็นอันตรายมาก หากไม่ได้รับการกำจัดที่เหมาะสม

ภาพถ่ายดาวเทียมของควันไฟจากเหตุการณ์เพลิงไหม้บ่อขยะแพรक्षा

ภาพจาก GISTDA

เหตุการณ์ไฟไหม้บ่อขยะ 15 กรณี ในปี 2557 จากการสำรวจของมูลนิธิบูรณะนิเวศ

ภาพจาก Thaipublica

ปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดและถูกนำมาใช้ประโยชน์ ปี 2551-2556

ที่มา: เอกสาร "สถานการณ์ ปัญหา และข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการขยะมูลฝอย" โดยกรมควบคุมมลพิษ⁷

กากของเสียอุตสาหกรรม ถูกกลบทิ้งลงบ่อขยะเทศบาล

เทศบาลเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบขยะมูลฝอยชุมชนซึ่งต้องจัดให้มีบริการขนส่งขยะจากบ้านเรือนและจัดหา "หลุมฝังกลบแบบถูกหลักสุขาภิบาล"⁸ แต่หลุมฝังกลบบางส่วนได้รับการจัดการไม่ดีพอ เช่น ไม่มีการคัดแยกประเภทก่อนฝัง ไม่มี การดาดที่ผิวบ่อ ไม่มีระบบป้องกันเพลิงไหม้ ไม่มี การป้องกันสัตว์รบกวน นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ว่าง อีกมากที่ถูกกลบทิ้งขยะมูลฝอยชุมชนและกากของเสียอันตรายจากโรงงานอุตสาหกรรม จนเกิดเป็น กองขยะ ที่ไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบได้ นายณัฐพล ญัฐสุตมบูรณ์ อธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม (กรอ.) กล่าวว่าปัจจุบันประเทศไทยมีกากของเสียอุตสาหกรรม ปีละกว่า 44.8 ล้านตัน แบ่งเป็นกากอุตสาหกรรม ที่ไม่อันตราย 42 ล้านตัน และกากอุตสาหกรรม อันตราย 2.8 ล้านตัน อย่างไรก็ตามมีการส่ง ไปกำจัดกับกรณย้ายกากของเสียออกจากโรงงานมายัง กรมโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นกากอุตสาหกรรม ไม่อันตรายเพียง 12 ล้านตัน และกากอุตสาหกรรม ที่เป็นอันตราย 1 ล้านตัน สะท้อนว่ายังมีการลักลอบ ทิ้งกากอุตสาหกรรมทั้งสองประเภทตามที่ตั้งต่าง ๆ จำนวนมาก โดยส่วนใหญ่พบในพื้นที่ภาคตะวันออก⁹

เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง ผู้อำนวยการมูลนิธิบูรณะนิเวศกล่าวว่า ขณะนี้มูลนิธิกำลังยกร่าง พ.ร.บ.การรายงานการปล่อย และการเคลื่อนย้ายสารมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมฉบับประชาชน เพื่อเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาลักลอบนำขยะอันตรายไปทิ้ง โดยที่มาของร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้เกิดจากการประชุมสุดยอด ผู้นำด้านสิ่งแวดล้อมเมื่อปี 2535 ซึ่งที่ประชุมมีมติร่วมกัน ที่จะยกระดับความสำคัญของการแก้ปัญหามลพิษด้วยการ พัฒนาระบบข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายมลพิษ (Pollutants Release and Transfer Register) หรือ PRTR ปัจจุบันประเทศอุตสาหกรรม 40 ประเทศ บังคับใช้กฎหมายนี้แล้ว และประเทศกำลังพัฒนาอีก 10 ประเทศ รวมทั้งไทยกำลังร่างกฎหมายนี้¹⁰

ทิวา แดงอ่อน ผู้ติดตามศึกษาปัญหาขยะอุตสาหกรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า ต้นเหตุของปัญหาขยะ อุตสาหกรรมมี 2 ประการ หนึ่ง หน่วยงานผู้รับผิดชอบ ไม่ทำหน้าที่ของตัวเองอย่างตรงไปตรงมา ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่และมีผลประโยชน์ร่วมด้วย สอง ประเทศไทยยังมีบ่อฝังกลบขยะไม่เพียงพอ ข้อมูลจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม พบว่ามีโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ 1.3 แสนโรงงาน คำถามคือเราจะเอาขยะอุตสาหกรรมไปไว้ที่ไหนในเมื่อ บ่อขยะอุตสาหกรรมเรามีน้อยมากมีเพียง 4 แห่งเท่านั้น โดยมีพื้นที่รวมกันไม่เกิน 1,000 ไร่ แล้วประเทศไทย จะรองรับขยะอันตรายปีละหลายล้านตันได้อย่างไร¹¹

การจัดการขยะ ชุมชนต้องช่วยกัน

ธารา บัวคำศรี ผู้อำนวยการฝ่ายรณรงค์ กรีนพีซ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ข้อมูลว่า ขยะมูลฝอยในชุมชน กับขยะพิษหรือขยะอุตสาหกรรมมีแนวโน้มที่จะมาผสมปนเปกันนในสายพานการจัดการขยะของไทย โดยกากอุตสาหกรรมที่เป็นอันตรายบางส่วนถูกลักลอบทิ้ง แต่ขยะ พิษส่วนหนึ่งก็มาจากชุมชนด้วย โดยเฉพาะของเสียที่ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ขยะที่ตกค้างและ เหตุไฟไหม้บ่อขยะต่างๆ สะท้อนให้เห็นว่าสังคมบริโภค จนล้นเกิน กินเหลือใช้เหลือทิ้ง พอไปเจอข้อจำกัดในการ จัดการขยะ มันก็ย้อนกลับมาหาตัวเราเอง¹² ในช่วง 5 – 10 ปีที่ผ่านมา คนไทยผลิตขยะเฉลี่ยแล้ว 1 – 1.5 กก./คน/วัน ซึ่งถือเป็นเกณฑ์ที่สูง “บางประเทศที่ด้อย พัฒนากว่าเราอาจขึ้นไป 1.6 – 1.7 กก./คน/วัน แต่ถ้า เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วจะน้อยกว่ามาก ประมาณ 0.6 – 0.7 กก./คน/วัน โดยสัดส่วนของขยะที่ถูกนำกลับ มาใช้ใหม่จะสูงมาก แต่ของไทยขยะถูกนำกลับไปใช้ใหม่ ไม่ถึง 10% ของขยะที่ควรนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ในขยะมูลฝอย 100% ประมาณ 85% สามารถนำกลับมาใช้ใหม่หรือนำ มาใช้ประโยชน์ได้ ประเทศที่พัฒนาแล้วเช่นในยุโรปมีเป้าหมาย ในการนำกลับมาใช้ใหม่ให้ถึง 50%” รศ.ดร.พิสุทธิ์ เพ็ชรมนกุล อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกล่าว¹³

สำหรับแนวทางการจัดการขยะของไทยนั้น วิเชียร จุ่งรุ่งเรือง อธิบดีกรมควบคุมมลพิษแสดงความเห็นว่า จะต้องผลักดันการจัดการขยะมูลฝอยเป็นระเบียบวาระแห่ง ชาติ กรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญคือการเสริมสร้าง สังคมรีไซเคิล การจัดระบบเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์และ บรรจุภัณฑ์ การรวมกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การแปรรูปขยะมูลฝอยเป็นพลังงาน การวิจัยพัฒนาเทคโนโลยี อย่างมีประสิทธิภาพ และการให้เอกชนมีส่วนร่วมในรูปแบบ Public Private Partnerships กระบวนการทั้งหมด นี้ต้องทำให้ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนช่วยกันจัดการขยะ¹⁴

คสช. กำหนดให้การจัดการขยะมูลฝอย เป็นวาระแห่งชาติ

พลเอกดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกล่าวว่าคณะรักษาความ สงบแห่งชาติ (คสช.) ได้เห็นความสำคัญของปัญหาขยะ มูลฝอยชุมชนที่จะต้องแก้ไขโดยเร่งด่วนและกำหนดให้ เรื่องการจัดการขยะมูลฝอยเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ โดย มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) เป็นเจ้าภาพดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการกำหนดมาตรการแนวทางการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย และของเสียอันตรายโดย ทส. ได้จัดทำ Roadmap การ จัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจากการหารือหน่วย งานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง Roadmap ดังกล่าวได้ผ่านความเห็น ชอบจาก คสช. เมื่อ 26 สิงหาคม 2557 โดยกรมควบคุม มลพิษได้เสนอแผนการกำจัดขยะเป็น 3 ระยะ คือ

<http://www.dailynews.co.th/imagecache/670x490/cover/599424.jpg>

http://www.komchadluek.net/media/img/size_photo_slide/2015/02/13/ghdkeb7fbecjoc6b5h7aa8.jpg

- ระยะเร่งด่วน 6 เดือน ให้เร่งกำจัดขยะเก่าสะสมใน 6 จังหวัด คือ นครปฐม พระนครศรีอยุธยา สระบุรี ลพบุรี สมุทรปราการ และปทุมธานี เร่งทำการฝังกลบรวมถึงนำไปเป็นเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้า โดยมีจังหวัดนำร่อง 5 จังหวัดคือ นนทบุรี กทม. ภูเก็ต เชียงรายและสงขลา จากนั้น จะก่อสร้างโรงไฟฟ้าในลักษณะนี้ให้แล้วเสร็จ 15 แห่งทั่วประเทศ¹⁵

- แผนระยะปานกลางจะครอบคลุม 20 จังหวัด ที่ตั้งเป้าให้มีการแก้ปัญหาขยะตกค้างโดยการตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอย ศูนย์รวบรวมของเสียอันตรายชุมชนอย่างน้อยจังหวัดละ 1 แห่ง

- แผนระยะยาวที่จะขยายพื้นที่ออกไป 46 จังหวัดทั่วประเทศโดยทุกจังหวัดจะต้องจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมเพื่อจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสานและสามารถแปรรูปขยะมูลฝอยรวมทั้งผลิตกระแสไฟฟ้า นอกจากนี้จะจัดตั้งศูนย์รวบรวมของเสียอันตรายที่ครอบคลุมทุกจังหวัด¹⁶

พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นประธานเปิดงานวันสิ่งแวดล้อมไทยเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2557 ภายใต้แนวคิด “เมืองสะอาด คนในชาติมีสุข” ได้กล่าวถึงนโยบายการจัดการขยะว่า รัฐบาลและ คสช. ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายให้หมดจากประเทศไทยอย่างเร่งด่วน ด้วยการให้การจัดการขยะมูลฝอยเป็น “ระเบียบวาระแห่งชาติ” และให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำ

Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย และแสดงความเห็นด้วยว่า ต่อไปนี้ทุกภาคส่วนต้องช่วยกัน ภาคประชาชนต้องช่วยกันลดปริมาณขยะด้วยการนำมาใช้ใหม่ การลดการทิ้งขยะ ใช้ประโยชน์จากขยะให้ได้มากที่สุด ภาครัฐในการออกกฎหมายและการจัดการขยะอย่างเหมาะสม ส่วนภาคอุตสาหกรรมต้องกำจัดขยะอันตรายอย่างเป็นระบบ เพื่อรักษาลี้่วงแวดล้อมและสังคมที่ยั่งยืนให้กับลูกหลานในอนาคต¹⁷

บทสรุป: การจัดการขยะและสารพิษ

ปัญหาขยะสะสมในพื้นที่ต่างๆ ของไทยกำลังขยายตัว เป็นวิกฤตด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ไฟไหม้บ่อขยะที่แพร่ภาพเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาขยะที่กำลังปะทุขึ้นทั่วประเทศจากสาเหตุหลายประการ ถึงเวลาแล้วที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะแบบบูรณาการ โดยเริ่มจากบุคคลแต่ละคนที่ต้องคิดแยกขยะก่อนทิ้ง พื้นที่ต่างๆ ต้องจัดการปัญหาขยะอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน ชุมชนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ส่วนภาครัฐโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบต้องทำหน้าที่ของตนอย่างตรงไปตรงมาและมีประสิทธิภาพ และในอนาคต ร่างพ.ร.บ. การรายงานการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมฉบับประชาชนจะเป็นความเคลื่อนไหวสำคัญที่ต้องติดตามต่อไป

